

ЗА ЧЛЕНОВЕТЕ УЧРЕДИТЕЛИ НА БЪЛГАРСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО

*Пело Михайлов*¹

DOI: <https://doi.org/10.35101/prg-2020.1-2.1>

В статията за първи път са представени всички членове учредители на Българското географско дружество и разпределението на длъжностите в неговото първо настоятелство от 1918 г. Публикувани са два документа – препис на учредителния протокол на Българското географско дружество от 1918 г. и списък на членовете учредители. Всеки от двадесет и тримата учредители от политическия, културния, научния и стопанския елит на тогавашна България е представен чрез кратки биографични бележки. Сред тях са имената на един генерал, двама премиери, трима министри, четирима посланици, петима ректори, шестима журналисти, седем народни представители, осем академици и член-кореспонденти и общо дванадесет професори, от които само трима се занимават професионално с география – проф. Жеко Радев, Жечо Чанков и Иван Пастухов.

Ключови думи: Българско географско дружество, учредителен протокол, членове учредители.

TO THE FOUNDING MEMBERS OF THE BULGARIAN GEOGRAPHIC SOCIETY

Pelo Mihaylov

Abstract: The current article presents all the founding members of the Bulgarian Geographic Society as well as the distribution of the job positions in the first Board of Trustees since 1918. Two documents have been published – a copy of the Founding protocol of the Bulgarian Geographic Society, 1918 and a list of the founding members. Each of the twenty-three founders of the political, cultural, scientific and economic elite of Bulgaria in the past was presented with brief biographical notes. These include the names of one general, two prime ministers, three ministers, four ambassadors, five rectors, six journalists, seven members of the parliament, eight academicians and correspondent-members and total of twelve professors. However, only three of them are professionally involved in geography - Prof. Zheko Radev, Zhecho Chankov and Ivan Pastuhov.

Keywords: Bulgarian Geographic Society, Founding protocol, founding members.

¹ Аграрен университет - Пловдив, катедра „Туризм“, names_pd@abv.bg

УВОД

В статията е публикуван учредителният протокол на Българското географско дружество (БГД), а 23-мата членове учредители са представени чрез кратки биографични бележки. Година след честването на 150-годишнината на Българската академия на науките е задължително да се посочи, че осем от учредителите на БГД са нейни академици или член-кореспонденти.

Интересът към темата на статията се зароди през ноември 2018 г., когато беше чествана 100-годишнината от основаването на Българското географско дружество. По време на конференцията „Smart Geography“, проведена на 2 и 3 ноември 2018 г. в Софийския университет „Св. Климент Охридски“, доц. д-р Красимир Левков изнесе доклад на тема „Приносът на Жечо Чанков към Българското географско дружество и българската география“ (Левков, 2019). При прочитането на доклада Левков посочи, че Жечо Чанков е „*между основателите... на Българското географско дружество*“, но не е могъл да намери конкретни доказателства за това твърдение. Въпросът за това кои са учредителите на Българското географско дружество не е засегнат и в най-добрата, публикувана досега, история на дружеството – тази на Петър Стефанов от 2008 г. (Стефанов, 2008).

УЧРЕДИТЕЛЕН ПРОТОКОЛ НА БЪЛГАРСКОТО ГЕОГРАФСКО ДРУЖЕСТВО

Търсенето в архивните фондове в Централния държавен архив откри интересувания ни документ – препис от учредителния протокол на Българското географско дружество (БГД). Във фонда на Министерството на вътрешните работи и народното здраве (МВРHZ) е съхранена цяла папка с документи, свързани с БГД. Именно в нея бе открит препис от учредителния протокол. Той е направен през 1938 г. във връзка с искане на МВРHZ за пререгистрацията на дружеството (фиг. 1).

Във вестникарска публикация от 9 ноември 1918 г. е потвърдено мястото на учредяването на дружеството: „*Географическо дружество. Днес, 4 часа след обед, в Юридическия факултет ще има събрание за основаване Българско географическо дружество*“ (Утро, № 2764, 9 ноем. 1918), а именно – Географския институт към Университета, който се е намирал в Юридическия факултет.

Към учредителния протокол има още един документ – списък на членовете учредители на дружеството (фиг. 2).

Двата преписа са подписани от тогавашния секретар на дружеството Илия Иванов, по-късно и негов председател – от 1965 до 1968 г.

Протоколъ за Учредителното събрание.

Учредителното събрание на Географското дружество се състоя на 9 ноемврий, въ географския институтъ при Университета, въ при-
съхтствието на основателнитъ членове: г. г. генералъ-майоръ, К. Г. Поповъ,
К. Батоловъ, проф. В. Златарски, проф. Г. Кацаровъ, проф. д-ръ К. Кръстевъ,
проф. Д. Михалчевъ, проф. Ж. Радевъ, проф. Кирилъ Поповъ, инженеръ Стои-
менъ Сарафовъ, д-ръ Асѣнъ Златаровъ, В. Велчевъ, Г. Вѣлчевъ, И. Антоновъ
Ст. Мановъ, Ив. Пастуховъ, С. Ганевъ, Г. Чанковъ, Ал. Цанковъ, И. Пенчевъ,
д-ръ Алексиевъ и Парсамиянъ. Въ това събрание се одобри дружестве-
ния уставъ, изработенъ отъ една тричленна комисия / К. Батоловъ, проф.
Д. Михалчевъ и Гр. Василевъ / и се избра общия съставъ на настоятел-
ството. За членове на настоятелството бидоха избрани: г. г. К. Г. Поповъ,
генералъ Луковъ, Батоловъ, професоритъ: Иширковъ, Златарски, Кацаровъ,
Маджаровъ, Радевъ, Антоновъ, д-ръ Златаровъ, Алексиевъ и Сарафовъ, а за
таква на контролната комисия г. г. Пастуховъ, Т. Г. Влайковъ и Чанковъ.

При разискването на устава, се изказа пожелание щото годишното
събрание на дружеството да се открива по тържесвенъ начинъ, като
се придружава отъ подходяща рѣчь произнесена отъ прѣдседателя или
опъномощенъ отъ него членъ на настоятелството.

София, 14, ноемврий 1918 година.

София, 5, V, 1938 г.

Секретарь:

Фиг. 1. Факсимиле на преписа на учредителния протокол на Българското географско
дружество (ЦДА, ф. № 264К, инв. оп. № 5, арх. ед. № 1059, л. 56)

17

Списъкъ
на членоветъ учредители:

1. Генералъ-майоръ Луковъ.
2. К. Г. Поповъ
3. К. Ватоловъ.
4. проф. В. Златарски.
5. проф. Г. Кацаровъ.
6. проф. д-ръ К. Кръстевъ.
7. проф. Д. Михалчевъ.
8. проф. Ж. Радевъ.
9. проф. К. Поповъ.
10. инженеръ Стоименъ Сарафовъ
11. д-ръ Асѣнъ Златаровъ
12. В. Велчевъ
13. Г. Вѣлчевъ
14. И. Антоновъ
15. Ст. Мановъ
16. Иванъ Пастуховъ
17. С. Ганедъ
18. Г. Чанковъ
19. Ал. Цанковъ
20. Ст. Баламезовъ
21. д-ръ Алексиевъ
22. Парсамиянъ.
23. П. Пенчевъ.

София 5.V.1938

Секретарь:

Миланъ

Фиг. 2. Факсимиле на списъка на членовете учредители на Българското географско дружество (ЦДА, ф. № 264К, инв. оп. № 5, арх. ед. № 1059, л. 57.)

БИОГРАФИЧНИ БЕЛЕЖКИ ЗА ЧЛЕНОВЕТЕ УЧРЕДИТЕЛИ

При първия прочит на учредителния протокол и списъка на учредителите сравнително лесно са идентифицирани следните дванадесет членове учредители на БГД:

• Генерал-лейтенант **Иван Цонев Луков** (1871, Габрово–1926, София). Военен деец. Завършва последователно Военното училище в София (1891), Висшия офицерски курс в София (1897) и Генералшабната военна академия в дн. Санкт Петербург (1901). Старши и висши офицерски чинове: майор (1906), подполковник (1910), полковник (1913), генерал-майор (1917), генерал-лейтенант (1920). Военен аташе в Париж, Франция и Санкт Петербург, Русия (1905–1908). През Балканската война (1912–1913) е началник-щаб на 1-а Софийска пехотна дивизия. Началник на Военното училище в София (1913–1914). Два пъти е началник на Щаба на действащата армия (1916–1917, 10.10.1918–1919). Уволнен от Българската армия през 1919 г.

• **Константин Добрев Батолов** (1877, Сопот–1938, Париж). Юрист, дипломат, политик. Завършва право (1899) в Париж. Работи като адвокат в София (1900–1908). Народен представител в XIV ОНС (1908–1911), XIX ОНС (1920–1923) и XXI ОНС (1923–1927). Два пъти кмет на София (1910–1911, 1920–1922). Пълномощен министър на България във Франция (1931–1934), в Испания (1932–1934) и в Белгия (1933–1934). Министър на външните работи и изповеданията в правителство № 50 на Кимон Георгиев (1934–1935) и в правителство № 51 на Петко Златев (1935). Отново пълномощен министър във Франция (1935–1938) и в Белгия (1935–1938).

• Проф. **Васил Николов Златарски** (1866, Търново–1935, София). Историк-медиевист, археолог. Завършва история в университета в дн. Санкт Петербург (1891). Извънреден преподавател (от 1895) по българска история, редовен доцент (от 1897), извънреден професор (от 1901), редовен професор (1906–1935) по българска история и история на балканските народи в Софийския университет (СУ). Два пъти ректор на СУ (1913/1914, 1924/1925). Дописен (1898) и действителен (1900) член на Българското книжовно дружество (БКД), дн. БАН.

• Проф. **Гаврил Илиев Кацаров** (1874, Копривщица–1958, София). Историк, археолог, един от основоположниците на тракологията в България. Завършва класическа филология и стара история с докторат (1899) в Лайпциг. Редовен доцент (от 1900), извънреден професор (от 1904), редовен професор (1910–1943) по история и археология на източните и старите народи в Софийския университет. Ректор на СУ (1927/1928). Действителен член (1909) на БКД, дн. БАН.

• Проф. д-р **Кръстьо Котов Кръстев** (1866, Пирот–1919, София). Литературен критик и теоретик, философ, общественик. Завършва философия с докторат (1888) в Лайпциг. Преподавател и лектор (1895–1896, 1899–1908), извънреден професор (1908–1919) по философия в Софийския университет. Дописен (1898) и действителен (1900) член на БКД, дн. БАН.

• Проф. **Димитър Георгиев Михалчев** (1880, Лозенград–1967, София). Философ, дипломат. Завършва философия (1905) в Софийския университет. Редовен доцент (от 1910), извънреден професор (от 1915), редовен професор

(1920–1923, 1927–1947) по систематическа философия в Софийския университет. Временно управляващ посолството (1923–1926) и пълномощен министър (1926–1927) на България в Чехословакия, пълномощен министър в СССР (1934–1936), политически представител в СССР (1944–1945), пълномощен министър в СССР (1945–1946). Дописен (1919) и действителен (1932) член и председател (1944–1947) на БАН.

• Проф. **Жеко Радев Жеков** (1875, Нови пазар–1934, София). Географ, геоморфолог. Завършва философия и педагогика (1904) в Софийския университет. Учи четири семестъра география (1911–1913) в Берлин. Асистент (от 1906), редовен доцент (от 1915), извънреден професор (от 1921) по география, редовен професор (1927–1934) по физическа география в Софийския университет.

• Инженер **Стоимен Иванов Сарафов** (1865, Кюстендил–1931, Виена). Строителен инженер, обществен деец, един от основателите на Българското инженерно-архитектурно дружество (1893). Завършва инженерни науки (1889) в Гент, Белгия. Работи дълги години по строежите и експлоатацията на жп линиите на БДЖ. Заместник-директор (1901) на Дирекция на постройките. Главен директор (1903) на Дирекция за експлоатация на железниците и пристанищата. Народен представител в XIV ОНС (1908–1911). Директор (1926–1931) на Главна дирекция за настаняване на бежанците.

• Проф. д-р **Асен Христов Златаров** (1885, Хасково–1936, Виена). Химик органик и биохимик, писател и общественик, основоположник на биохимията в България. Учи химия в Софийския университет, завършва (1907) в Женева. Доктор по химия и физика (1908) на Университета в Гренобъл, Франция. Асистент (от 1910) по химия, частен хоноруван доцент (от 1920) по физиологическа химия в Медицинския факултет и по биохимия във Физико-математическия факултет, редовен доцент (от 1922) по химия във ФМФ, извънреден професор (от 1924), редовен професор (1935–1936) по органична химия в Софийския университет.

• **Иван Стефанов Пастухов** (1876, Севлиево–1961, София). Учител, журналист, народен представител. Завършва история (1897) в Софийския университет. Работи като гимназиален учител по история и география в Севлиево, Брезово, Омуртаг, Варна, Видин, Разград, София (1897–1918). Преподава в Учителския институт в София (1919–1922). Народен представител в XVIII ОНС (1919–1920) и XXIV ОНС (1938–1939). Деец на Българския учителски съюз. Главен редактор на в-к „Народ“ (1918), редактор на органа на Българския учителски съюз в-к „Съзнание“ (1922–1934) и в-к „Искра“ (1936). Автор на книги и десетки учебници по история, съавтор (с Анастас Бешков) на три учебника по география за 1., 2. и 3. клас на народните прогимназии (1932).

• Проф. **Александър Цолов Цанков** (1879, Оряхово–1959, Буенос Айрес). Икономист, политически и държавен деец. Завършва право (1904) в Софийския университет. Специализира държавни науки и политическа икономия (1904–1907) в Мюнхен, Вроцлав и Берлин. Редовен доцент (от 1911), извънреден професор (от 1916), редовен професор (1919–1923), частен хоноруван доцент (от 1923), хоноруван професор (1925–1944) по политическа икономия в Софийския университет. Ректор на СУ (1919/1920). Народен представител в XXI–XXV ОНС (1923–1944). Председател на XXI ОНС (1926–1927) и на XXII ОНС

(1927–1930). Два пъти министър-председател: на правителство № 41 (1923) и № 42 (1923–1926). Пет пъти министър: на войната и на народното просвещение в правителство № 41 (1923), управляващ министерството на външните работи и изповеданията в правителство № 41 (1923), на народното просвещение в правителство № 42 (1923–1926) и в правителство № 45 на Андрей Ляпчев (1930–1931). Дописен (1919) и действителен (1935) член на БАН, изключен 1944 г., възстановен 1991 г. През 1944 г. емигрира в Австрия, а през 1949 г. – в Аржентина. Осъден задочно на смърт (1945) от Първи състав на Народния съд. С решение на Върховния съд (1996) присъдата е отменена.

• Проф. **Стефан Гаврилов Баламезов** (1883, Кишинев–1960, София). Юрист, дипломат. Завършва право (1906) в Софийския университет. На дипломатическа служба в Министерството на външните работи и изповедания (МВНРИ) и в българските легации в Париж, Франция и в дн. Санкт Петербург, Русия (1906–1915). Легационен съветник и началник на отдел в същото министерство (от 19.11.1918–1920), управляващ българската легация (посолство) в Чехословакия (1920–1922). Частен хоноруван доцент (1916–30.07.1918, 19.11.1918–1920), редовен доцент (от 1.08.1918 до 18.11.1918, и от 1922), извънреден професор (от 1924), редовен професор (1927–1948) по общо държавно и българско конституционно право. Два пъти ректор на СУ (1929/1930, 1944/1945). Дописен (1930) и редовен (1946) член на БАН.

След 1925 г., когато членовете му са 170 души, дейността на Българското географско дружество постепенно замира. През 1932 г. се провежда общо събрание на БГД, на което се приемат изменения в устава и се избира ново настоятелство. След одобрението на устава от МВРНЗ той е отпечатан в тираж 1000 броя. Разпратен е на 107 стари дружествени членове и на други 216 лица, официално поканени от настоятелството да членуват в БГД. До края на 1933 г. дружеството вече има 159 члена (Стефанов, 2008: 37).

В книга II на „Известия на Българското географско дружество“ е отпечатан списък на членовете му (с вероятна датировка края на 1934 г.) с общо 282 имена, който помогна за идентификацията на още шестима от членовете учредители (Списък..., 1935).

Тук е мястото за предположението, че списъкът на членовете учредители е написан ръкописно, като всеки от присъстващите сам е записал името си. Поради особеностите на почерка съставителят на учредителния протокол и човекът, направил машинописния препис, вероятно са разчели погрешно Жечо Чанков като *Г. Чанков*, и Стоян Данев като *С. Ганев*. Участието в учредителното събрание на Жечо Чанков е извън всякакво съмнение, а за Стоян Данев приемаме факта, че след 1932 г. е подновил членството си в дружеството (Списък..., 1935: 265, № 70; и Списък..., 1936: 304, № 102) като доказателство, че именно той е учредителят под номер 17.

• **Велчо Тодоров Велчев** (1867, Татар Пазарджик–1957, София). Журналист, публицист и обществен деец. Завършва естествени науки (1889) в Женева. Работи като учител в Пловдив (1889–1891), но е уволнен, след което се занимава с журналистика и публицистика. Редактира сп. „Лъча“ (Пазарджик, 1891–1892), в-к „Прогрес“ (Пазарджик, 1892–1897), сп. „Летописи“ (София, 1899–1903). Главен редактор на в-к „Ден“ (София, 1903–1912, 1921–1923). Съ-

трудници и на всекидневниците „Мир“, „Слово“ и „Демократически сговор“. Началник на отделението по печата при МВнРИ и директор на Българска телеграфна агенция (1901–1903). Народен представител в VIII ОНС (1894–1896), IX ОНС (1896–1898), V ВНС (1911) и XV ОНС (1911–1913).

• **Никола Николов Антонов** (1888, с. Обеля, дн. кв. на София–1973, София). Журналист, дипломат. Завършва философия (1919) в Софийския университет. Редактор в БТА (1909–1920). Кореспондент на вестник „Таймс“ (1927–1933) за България. Редактор и директор (1932–1933) на „La Bulgarie“ – всекидневник на френски език, издаван от МВнРИ. Пълномощен министър в Турция (1933–1934), постоянен представител на България в Обществото на народите в Женева (1934–1935), пълномощен министър в СССР (1936–1940), в Швеция (1940–1943) и отново в Турция (1945–1946). През 1947 емигрира в САЩ. През 1971 се завръща в България.

• **Д-р Стоян Петров Данев** (1858, Шумен–1949, София). Юрист, политик и държавник. Следва право в Лайпциг, завършва с докторат (1881) в Хайделберг. Учи политически науки (1881–1883) в Париж. От 1884 е адвокат в София. Народен представител в VIII ОНС (1894–1896), X–XVIII ОНС (1899–1920) и V ВНС (1911). Председател на V ВНС (1911) и на XV ОНС (1911–1913). Четири пъти министър-председател: на правителство № 23 (1901–1902), на правителство № 24 (1902–1903), на правителство № 25 (1903), на правителство № 33 (1913). Девет пъти министър: на външните работи и изповеданията в правителство № 22 на Петко Каравелов (1901) и в правителство № 23 (1901–1902), управляващ министерството на народното просвещение в правителство № 23 (1902), на външните работи и изповеданията в правителство № 24 (1902–1903), № 25 (1903) и № 33 (1913), на финансите в правителство № 38 (1918–1919) и в № 39 (1919) на Теодор Теодоров, на финансите в правителство № 40 на Александър Стамболийски (1919–1920). Частен хоноруван доцент (1895–1899, 1917–1934) по международно и междудържавно частно право в Софийския университет, професор (1920–1934) по дипломатическа история в Свободния университет, дн. УНСС.

• **Жечо Илиев Чанков** (1878, Шумен–1964, София). Учител и преподавател по география, автор на географски речници, учебници и книги. Завършва философия и педагогика (1903) в Софийския университет. Работи като учител във Варна (до 1905), в Шумен (до 1913) и София (до 1921). Преподавател по география в Учителския институт в София (1921–1926), директор на Втора софийска мъжка гимназия (1926–1935), началник на отделението за основно образование в Министерството на просветата (1935–1936), след което се пенсионира. Член на Българския учителски съюз. Член на настоятелството, библиотекар и подпредседател на Българското географско дружество. През 1948 г. е обявен за почетен член на дружеството. В съавторство издава учебници по география за 1., 2. и 4. прогимназиален клас. Автор е на географски речници на България, Македония, Добруджа, Поморавието, Европа, Америка, Австралия и Океания, на друга научна и научно-популярна литература по география.

• Проф. д-р **Владимир Алексиев Христов** (1879, Габрово–1948, София). Лекар-фармаколог. Завършва медицина с докторат (1903) в Женева. Асистент,

после и частен доцент за три семестъра (1911–1912) в Женевския университет. Лекар-ординатор в Ловеч (1904–1906), в Русе (1908), в София (1909–1910, 1914–1915, 1920), по ведомството на Министерството на войната (1912–1913, 1915–1920). Редовен професор (1920–1948) по фармакология и терапия в Софийския университет. Ректор на СУ (1926/1927).

• **Петър Иванов Пенчев** (1881, Севлиево–1951, София). Учител, журналист и кооперативен деец. Завършва гимназия в Русе. Учител в Шабла, Касилаг (Радомирско) и др. Учи застрахователно и кооперативно дело (1911–1913) в Мюнхен. Служител в Чиновническо кооперативно спестовно застрахователно дружество, Дирекция за стопански грижи и обществена предвидливост и работническа кооперация „Напред“. Учредител и главен директор на кооперативна централа „Напред“ (1919–1944) в София. Редактор на вестниците „Българска кооперация“ (през 1910) и „Народен кооперативен лист“ (1924–1944).

Двама от останалите петима членове учредители са записани с еднакъв инициал на личното си име – *К.* и еднакво фамилно име *Попов*. За точната идентификация на първия помогна фактът, че както в списъка на членовете учредители, така и в живота той е изписвал инициалите и на трите си имена – *К. Г. Попов*:

• **Кирил Георгиев Попов** (1869, Варна–1927, Женева). Математик и статистик, основоположник на статистиката в България, икономист, кооперативен деец, дарител. Завършва математика (1895) в Софийския университет. Директор на Главна дирекция на статистиката (1903–1904, 1908–1916, 1919–1927). Основател на Върховния статистически съвет на България (1910). Основател (1904), член на УС и председател (1920–1927) на Чиновническото кооперативно спестовно застрахователно дружество. Учредител (1914) и председател (до 1921) на Общия съюз на българските земеделски кооперации. Председател на новоучредения Върховен кооперативен съвет (1925–1927). Професор (1920–1927) по застрахователно дело в Свободния университет, дн. УНСС. Дописен член (1919) на БАН.

• Проф. д-р **Кирил Атанасов Попов** (1880, Шумен–1966, София). Математик, народен деятел на науката (1965). Завършва математика и физика (1902) в Софийския университет. Учи в Париж (1907–1909). Доктор по небесна механика (1912) в Сорбоната, Париж. Асистент (1904–1914) по астрономия в СУ. Редовен доцент (от 1914) и извънреден професор (от 1920) по основи на висшата математика, редовен професор (1922–1952) по диференциално и интегрално смятане в Софийския университет. Академик (1947) на БАН.

От различни азбучни показалци и списъци на личности от епохата успешно бяха идентифицирани още двама учредители.

• **Георги Иванов Белчев** (1883, Букурещ–1964, София). Журналист. Завършва отдела за журналистика (1911) на Висшия институт за стопански и социални науки в Париж и политически и социални науки (1912) в Брюксел. Работи във вестниците „Ден“, „Балканска трибуна“, „Камбана“, „Заря“, „Зора“ (1919–1926), „Изгрев“, редактира отделни броеве на „Вестник на вестниците“ (1933, 1941). Аташе по печата в българската легация в Париж (1926–1931). Касиер (1933–1934) и председател (1940–1941) на Дружеството на столичните журналисти, организатор на журналистическия пенсионен фонд и член на УС

(1935–1939) на дружество „Стрела“. След 1944 г. работи в кабинета на министър-председателя и във вестниците „Изгрев“ и „Отечествен фронт“.

• **Стефан Василев Манов** (1880, Котел–1959, София). Адвокат, журналист, обществен деец. Учи право (1904–1906) в СУ, откъдето е изключен, завършва (1908) в Женева. Занимава се с адвокатска дейност. Редактира студентския вестник „Академическа свобода“ (1905), синдикалните „Железничарска защита“ (1905–1906) и „Работническа защита“ (1914–1915, 1918–1920) и в-к „Работническа България“ (1909–1911). Народен представител в XIX ОНС (1920–1923). През 1931–1933 г. ръководи лявата марксистическа опозиция (троцкисти) и редактира нейния орган списание (по-късно вестник) „Освобождение“. През 1941–1942 г. в съдебни процеси защитава комунистически дейци, за което е интерниран (1942–1943) в концлагера „Кръсто поле“. Съдия-докладчик в Първи състав на Народния съд (1944–1945), който съди регентите, дворцовите съветници, министрите и депутатите.

Известно затруднение имаше при идентификацията на учредителя с арменска фамилия Парсамиян, може би защото е изписан без инициал на личното име, както впрочем и д-р Алексиев и ген. Луков.

Според публикации от епохата единствената обществено значима личност с тази фамилия се оказва бижутер – Ховсеп Парсамиян. Наследник в рода – правнукът Хрант Парсамиян, понастоящем живеещ в САЩ, не знаеше дали неговият праядо е член учредител на БГД, но даде много важната информация, че с фамилията Парсамиян в България днес единствено са свързани наследници на този негов праядо – Ховсеп Парсамиян. Това е основният мотив да приемем, че именно търговецът бижутер е член учредител на БГД.

• **Ховсеп Агоп Парсамиян** (1862, Варна–1929, София). Търговец, бижутер. Завършва бизнес или финанси в Германия. Работи във Варна. Около 1915 г. се установява в София заради договор за доставката в България от Виена на ордени и войнишки кръстове „За храброст“. Стопанисва бижутерски магазин „Брилянт“ на ул. „Княз Борис Търновски“ 16.

Така двадесет и тримата учредители към датата на събранието могат да бъдат поделени в три професионални групи:

Преподаватели в Софийския университет: В. Златарски, Кацаров, Кръстев, Михалчев, Радев, Кир. Ат. Попов, Ас. Златаров, Цанков, Баламезов, Данев.

Журналисти: Велчев, Белчев, Антонов, Манов, Пастухов.

Военни, чиновници, лекари, учители, търговци: ген. Луков, Кир. Г. Попов, Батолов, Сарафов, Чанков, д-р Алексиев, Парсамиян, Пенчев.

РАЗПРЕДЕЛЕНИЕ НА ДЛЪЖНОСТИТЕ В ПЪРВОТО НАСТОЯТЕЛСТВО

Още в първия документ (фиг. 1) направи впечатление отсъствието на името на проф. Анастас Иширков сред учредителите. Документ № 2 (фиг. 2) – списъкът с членовете учредители потвърди това. В биографията на Анастас Иширков е записано, че през 1917–1919 г. той е член на „културната мисия“ в Берн начело с пълномощния министър в Швейцария Тодор Недков. Задача на културно-ди-

пломатическата мисия е да защитава българската кауза пред общественото мнение в чужбина. На три места в отчета на проректора Иван Георгов (ректор през учебната 1918/1919 г., през следващата 1919/1920 г. остава като заместник-ректор и е такъв в момента на представянето на доклада) (Годишен отчет..., 1925: 1, 13, 16) е потвърдено, че Анастас Иширков е отсъствал от страната и следователно не е могъл да участва в учредителното събрание на БГД. Той обаче е избран за член на настоятелството, а по-късно и за председател на Българското географско дружество, което явно не е противоречало на приетия през 1918 г. устав на дружеството.

Публикация във вестник „Мир“ (*Мир*, № 5561, 19 ноем. 1918) и още няколко вестника осветлява процеса. Първото заседание на настоятелството се е провело на 17 ноември 1918 г. Длъжностите в настоятелството са разпределени така:

1. Председател: проф. Анастас Иширков.

Проф. **Анастас Тодоров Иширков** (1868, Ловеч–1937, София). Основоположник на географската наука в България.

2. Подпредседатели: Константин Батолов, проф. Васил Н. Златарски.

3. Секретари: доц. Жеко Радев, Никола Антонов.

4. Ковчезник: инж. Стоимен Сарафов.

5. Библиотекар: д-р Асен Златаров.

6. Петима съветници: Михаил Ив. Маджаров, генерал-майор Иван Луков, Кирил Георгиев Попов, проф. Гаврил Кацаров, д-р Владимир Алексиев.

Михаил Иванов Маджаров (1854, Копривщица–1944, София). Публицист, политически и обществен деец, дипломат.

7. Членове на Контролната комисия: Иван Пастухов, Тодор Г. Влайков, Жечо Чанков.

Тодор Генчов Влайков (1865, Пирдоп–1943, София). Писател, публицист, обществен и кооперативен деец.

Последната личност, спомената в протокола, е участник в тричленната комисия, изработила устава на новоучреденото дружество.

Григор Василев Гьорев (1883, Радово, Трънско–1942, София). Адвокат, журналист, публицист, политически деец.

УЧРЕДИТЕЛИТЕ НА БГД И БЪЛГАРСКАТА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ

Сред учредителите на Българското географско дружество към датата на учредяването му има трима академици. Двама от тях – Васил Н. Златарски и Кръстьо Кръстев, заедно извървяват пътя на дописни (1898) и действителни (1900) членове на Българското книжовно дружество, което през 1911 г. се преобразува в БАН, а Гаврил Кацаров е негов действителен член от 1909 г.

След 1918 г. още трима от учредителите стават последователно дописни (член-кореспонденти) и действителни членове (академици) вече на Българската академия на науките – Димитър Михалчев през 1919 и 1932 г. и председател на академията от 1944 до 1947 г., Стефан Баламезов през 1930 и 1946 г., и Алек-

сандър Цанков през 1919 и 1935 г. Кирил Атанасов Попов става академик през 1947 г., а единствено Кирил Георгиев Попов остава само дописен член (1919).

Академизмът сред учредителите се подсилва и от трима от останалите четирима души, споменати в учредителния протокол на БГД, които също са академици: Михаил Маджаров – дописен (1884) и редовен (1884) член, и действителните членове Тодор Г. Влайков (1900) и Анастас Иширков (1904).

ИЗВОДИ

От издирените документи и публикации могат да се направят следните обобщения и изводи:

1. Българското географско дружество е основано на 9 ноември 1918 г. в Географския институт, който се е намирал на третия, последен етаж в сградата на Юридическия факултет на Университета, на ул. „Тетевенска“ 1. Днес в тази сграда се помещава „Гьоте институт“, а настоящият адрес е ул. „Будапеща“ 1.

2. Ако се позовем на списъка на членовете учредители, в началото Българското географско дружество е било предимно обществена, а не строго професионална организация. То е основано от 23-ма души от политическия, културния, научния и стопанския елит на тогавашна България. Сред тях са:

– **един генерал** (*Луков*) (в курсив са изписани личностите, които към 9.11.1918 г. вече са били или са на съответните длъжности);

– **двама премиери** с общо 6 кресла (*Данев* – с 4 отминали, Цанков – с 2 предстоящи);

– **трима министри** (*Батолов, Данев, Цанков*);

– **четирима посланици** на България в други държави (*Батолов, Михалчев, Баламезов, Антонов*);

– **петима ректори** на Софийския университет (*Кацаров, Цанков, Алексиев, В. Златарски, Баламезов*, последните двама – с по два мандата);

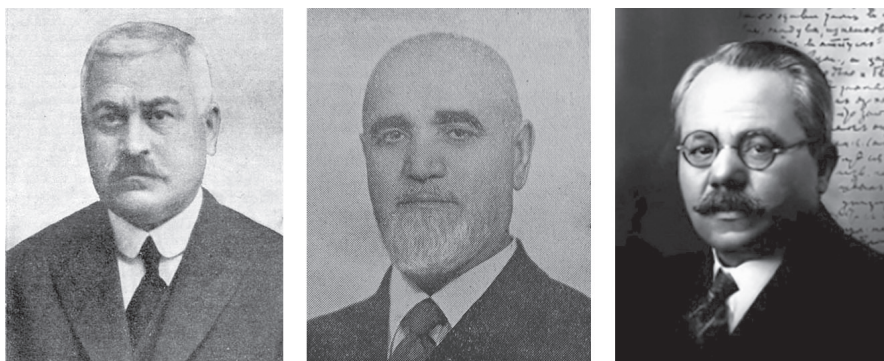
– **шестима журналисти** (*Велчев, Белчев, Антонов, Манов, Пастухов, Пенчев*);

– **седем народни представители** (*Батолов, Сарафов, Велчев, Манов, Пастухов, Данев, Цанков*, последните двама и по два пъти председатели на Народното събрание);

– **осем академици и член-кореспонденти** (*В. Златарски, Кацаров, Кръстев, Кир. Ат. Попов, Цанков, Баламезов, Михалчев*, последният и председател на БАН; *Кир. Г. Попов*); и

– **общо дванадесет професори** – *настоящи* или *бъдещи* (в Софийския университет: *В. Златарски, Кацаров, Кръстев, Михалчев, Радев, Кир. Ат. Попов, Ас. Златаров, Цанков, Баламезов, Алексиев*; в Свободния университет: *Данев*, който в СУ е само частен хоноруван доцент, и *Кир. Г. Попов*).

Този ангажимент и силно изявен интерес от страна на учредителите на БГД, представители на елита на България, показва значимостта на географската наука по това време и позитивното отношение, което са имали към нея. Изводът за обществения характер на дружеството се потвърждава и от написаното в списание „Естествознание и география“: „През изтеклата година (1919 – б.а.)

Фиг. 3. От ляво-надясно: Проф. Жеко Радев, Жечо Чанков и Иван Пастухов – учредителите, занимаващи се професионално с география

дружеството е устроило пет публични събрания, на които са четени научни реферати по географски, историко-географски и етнографски въпроси“ (Радев 1919: 189).

3. Само трима от учредителите се занимават професионално с география: проф. **Жеко Радев**, преподавател по *физическа география* в Софийския университет; **Жечо Чанков**, учител и преподавател по *география* в Учителския институт, автор на *географски речници, учебници и книги*; и **Иван Пастухов**, който се самоопределя като историк, но като учител във Варна е преподавал и *география* в 6. и 7. гимназиален клас (Пастухов, 2008: 33–34), а по-късно е съавтор на *три учебника по география* (1932).

Едва след 1932 г. БГД започва да се превръща в професионална организация на българските географи, съдейки от първия и втория публикуван списък на членовете на дружеството (Списък..., 1935, 1936) и последвалите ги допълнения. Сред членовете започват да се появяват имената на учители по география и история, студенти в специалност „География“, картографи и много други.

4. Професор Анастас Иширков не е сред членовете учредители на Българското географско дружество. През 1918–1919 г. той е в командировка в Берн, Швейцария, за изпълнението на важна държавна мисия. Въпреки това на учредителното събрание е избран за член на настоятелството, а на първото негово заседание – за председател на Българското географско дружество. Така за фактически основател на БГД трябва да се приеме доцент **Жеко Радев**, по-късно професор, който сам изнася цялата тежест по организацията и провеждането на учредителното събрание на дружеството, както и всички задачи по регистрацията му и началото на организационния му живот.

5. Осветляването на имената на членовете учредители на БГД и на длъжностите в неговото първо настоятелство е безспорен успех. Така обаче още по-ясно изпъква необходимостта от написването на една пълна история на Българското географско дружество, което през 2019 г. отбеляза своя сто и първи рожден ден.

ЛИТЕРАТУРА

- Левков, Кр.** 2019. Приносът на Жечо Чанков към Българското географско дружество и българската география. – *Известия на Българското географско дружество*, № 41, с. 106–111 (под печат). / **Levkov, Kr.** 2019. Zhecho Chankov's contribution to the Bulgarian Geographic Society and Bulgarian geography. – *Izvestiya na Bvlgarskoto geografsko druzhestvo*, № 41, pp. 106–111 (currently being printed). (Bg).
- Пастухов, Ив.** 2008. Из преживяното. Спомени, речи, статии. София. 287 с. / **Pastuhov, Iv.** 2008. From real life. Memories, speeches, journals. Sofia. 287 p. (Bg).
- Радев, Ж.** 1919. Българско географско дружество. (Из природоизпитателните дружества). – *Естествознание и география*, IV, № 4-декември, с. 189. / **Radev, Zh.** 1919. Bulgarian Geographic Society. (From the Natural Historical Societies). – *Estestvoznaniye i geografiya*, IV, № 4-December, p. 189. (Bg).
- Стефанов, П.** 2008. В памет на Българското географско дружество. (По случай 90 години от неговото основаване). – *География '21*, № 6, 34–46. / **Stefanov, P.** 2008. In memory of the Bulgarian Geographic Union (Tribute to 90 years of its establishment). – *Geografiya '21*, № 6, 34–46. (Bg).
- * * * Българско географско дружество. (Хроника). – *Мир*, XXIV, № 5561, 19 ноем. 1918. / Bulgarian Geographic Society. (Chronicle). – *Mir*, XXIV, № 5561, 19 November 1918. (Bg).
- * * * Географическо дружество. (Хроника). – *Утро*, VII, № 2764, 9 ноем. 1918. / Geographic Society. (Chronicle). – *Utro*, VII, № 2764, 9 November 1918. (Bg).
- * * * Годишен отчет на Софийския университет за учебната 1918–1919 година от проктора д-р Иван А. Георгов. 1925. – *Годишник на Софийския университет, Официален отдел*, за 1918/19–1923/24, 1–34. / Annual report of Sofia University for the academic year 1918–1919 by the Vice-Rector Dr. Ivan A. Georgov. 1925. – *Godishnik na Sofiyskiya universitet, Ofitsialen otdel*, za 1918/19–1923/24, 1–34. (Bg).
- * * * Списък на членовете на Българското географско дружество. 1935. [№ 1–282]. – *Известия на Българското географско дружество*, кн. II, (за 1934 г.), 263–271. / List of the members of the Bulgarian Geographic Society. 1935. [№ 1–282]. – *Izvestiya na Balgarskoto geografsko druzhestvo*, kn. II, (za 1934 g.), 263–271. (Bg).
- * * * Списък на членовете на Българското географско дружество. 1936. [№ 1–370]. – *Известия на Българското географско дружество*, кн. III, (за 1935 г.), 301–312. / List of the members of the Bulgarian Geographic Society. 1936. [№ 1–370]. – *Izvestiya na Balgarskoto geografsko druzhestvo*, kn. III, (za 1935 g.), 301–312. (Bg).
- * * * Централен държавен архив, фонд № 264К Министерство на вътрешните работи и народното здраве, инвентарен опис № 5, архивна единица № 1059 Българско географско дружество (София), лист 56, 57. / Central State Archives, fund № 264K Ministry of the Interior and Public Health, list № 5, archive unit 1059 Bulgarian Geographic Society (Sofia), sheet 56, 57.